

Poruchy autistického spektra (PAS,
autismus): zaměření na
ASPERGERŮV SYNDROM

doc. PhDr. Barbora Bazalová, Ph.D.

Online kurz

- <http://moodlinka.ics.muni.cz/course/view.php?id=1869>
- Kurz je z roku 2011, některé věci nejsou aktuální, ale pro rychlý vhled do problematiky poslouží. V kurzu je také množství videí, které doporučuji shlédnout.

Terminologie

Autismus

(v historii nejfrekventovanější, dnes používat PAS, termín autismus užívá laická veřejnost, média, rodiče)

Porucha autistického spektra

(PAS, oficiální termín)

Charakteristika PAS

- Neurovývojové onemocnění na neurobiologickém podkladě
- Řadí se k nejtěžším poruchám dětského mentálního vývoje
- Jsou vrozené a trvalé
- Patří mezi pervazivní vývojové poruchy v klasifikaci WHO

Klasifikační systém u nás: ICD-10

Dětský autismus (*Childhood autism*) F84.0

Rettův syndrom (*Rett's syndrome*) F84.2

Jiná dezintegrační porucha v dětství F84.3
(*Other childhood desintegrative disorder*)

Aspergerův syndrom F84.5
(*Asperger's syndrome*)

Atypický autismus (*Atypical autism*) F84.1

Jiné pervazivní vývojové poruchy (*Other pervasive developmental disorders*)
F84.8

Pervazivní vývojová porucha nespecifikovaná F84.9
(*Pervasive developmental disorder, unspecified*)

Hyperaktivní porucha sdružená s mentální retardací a stereotypními pohyby
F84.4 (*Overactive disorder associated with mental retardation and stereotyped movements*)

Klasifikační systém USA a někde v Evropě: DSM-5

- Jednotlivé poruchy sdružené pod **„Poruchy autistického spektra“**.
- Místo triády projevů (komunikace, sociální chování a imaginace) sloučena *komunikace a sociální chování* do jedné kategorie.
- Bližší specifikace viz Wikipedie nebo jiné zdroje, např. největší nezisková organizace Nautis.

Diagnostická kritéria

L. Wing, J. Gould 1979 - studie se 173 dětmi v UK

Komunikace – narušeno porozumění i vyjadřování

Sociální chování – zvláštní chování, někdy agrese

Imaginace + stereotypní repertoár zájmů – točí věcmi, prsty, zajímá se o neobvyklé věci

Klasifikace dle funkčnosti - schopnosti adaptace

Vysoce funkční

Středně funkční

Nízko funkční

Klasifikace dle sociálního chování

Typ osamělý (aloof)

Typ pasivní (passive)

Typ aktivní – zvláštní (active but odd)

Typ formální-afektovaný (over-formal, stilted)

Typ smíšený - zvláštní

Etiologie PAS

- Není zcela objasněná
- Předmětem celosvětových výzkumů v oblasti neurobiologie, neurochemie
- Variabilní multifaktoriální příčiny
- Kombinaci genetických a enviromentálních faktorů způsobujících změny při vývoji mozku

Etiologické faktory PAS

Genetické predispozice

– vývojový neurobiologický model – teratogen poškodí vyvíjející se mozek

Abnormality mozku

– poruchy funkčních systémů mozku – např. mozkového kmene

Neuropsychologické teorie

- kognitivní teorie a emoční teorie – *teorie mysli, teorie oslabené centrální koherence a teorie deficitu exekutivních funkcí*

Imunoexcitotoxicita

– narušený imunitní systém mozku – očkování, ekotoxikologické látky, změny životního stylu (rtuť, fluoridy, hliník, aspartam)

Následek metabolické poruchy

– opioidní peptidy (P. Shattock, P. Whiteley)

Vakcinace

Další možné faktory

– candida, cytomegalovirus, herpes atd.

Důvody nárůstu výskytu PAS

- Zpřesnění diagnostiky PAS
- Zařazování osob s Aspergerovým syndromem, dříve často diagnostikovaným jako porucha chování nebo schizofrenie
- Systematizace poradenských služeb a zajišťování depistáže
- Další faktory závislé na etiologii PAS

Kresba dítěte s PAS – detaily, může být pro učitele alarmem, že by se o mohlo jednat o PAS (plus další projevy)

Stephen Wiltshire

- <https://www.stephenwiltshire.co.uk/>
- I člověk s diagnózou autismu, který v dětství nekomunikoval a nenavazoval sociální vztahy, může být nakonec slavný a realizovat se ve sféře svého zájmu. Naopak člověk zdánlivě zcela normální nemusí dosáhnout v životě ničeho, člověk něčím výjimečný naopak ano.

Kim Peek

- Film **Rain-Man**
- Mozart, Beethoven, Newton, Einstein, Bill Gates...
- Literatura: *Ioan James: Aspergeriuv syndrom.*

Temple Grandin

- Žena, která změnila jatka na humánnější a která o sobě říká, že myslí v obrazech, realitu zpracovává jinak. Také si vymyslela „mačkáací stroj“, do kterého se zavírá, aby předešla úzkostem a zpracovala pro ni těžko uchopitelné emoce. Dle jejího příkladu se začaly v Anglii vyrábět tlakové vesty a deky pro děti s problémy a v tenzi.
- <https://www.squeasewear.com/>
- <https://www.sensa-shop.cz/tlakova-vesta/>

- <https://www.youtube.com/watch?v=MMP6lJC3og8>

- <https://www.youtube.com/watch?v=YeWks6cgJ-k>

(Je vidět, že nesnáší hluk, dělá jí zle, důležité pro pochopení projevů žáků s PAS ve škole, kteří v reakci mohou křičet).

- <https://www.youtube.com/watch?v=1qPFAT4p8Lc>

(Všimnout si zvláštního jazyka, vzezření. Ale přitom je geniální, jen emoce, sociální stránku všech věcí se musí namemorovat, nezpracovává běžným způsobem jako jiní lidé).

- https://www.youtube.com/results?search_query=Temple+Grandin+film

- **Doporučená literatura:**

- 1. *Dr. Temple Grandin. The Way I See It.*

- 2. *Thinking in Pictures: And Other Reports from My Life with Autism*

- https://books.google.cz/books/about/The_Way_I_See_It.html?id=aKIhswEACAAJ&source=kp_cover&redir_esc=y

- **Gogle o Temple Grandin:**

- <https://www.google.cz/search?tbm=bks&hl=cs&q=film+Tample+Grandin>

Základní pravidla při inkluzi

- Osvěta zúčastněných (spolužáků, rodičů, učitelů, vedení škol, veřejnosti atd.).
- Změna přístupů zúčastněných (vedení školy, pedagogického sboru, klimatu školy a třídy, spolužáků, rodičů, samotného žáka).
- Ochota všech zúčastněných.
- Finanční podpora státu, krajů a měst.
- Legislativní opora.
- Individuální přístup naplňující speciální potřeby žáka (úprava prostředí, pomůcek, dobře zpracovaný individuální vzdělávací plán).
- Zřízená funkce asistenta pedagoga.
- Podpora poradenského zařízení.
- Učitel disponující informacemi o daném postižení, ochotou a aktivitou.

Co musím vědět jako učitel

Dítě s PAS nebo AS potřebuje:

strukturu – tj. pomocí *piktogramů* (jednoduché vyobrazení, vizualizace, **najdi na internetu, jak vypadá**) rozdělím čas (co se bude dít, jak vše půjde za sebou) a rozdělím prostor (vše má své místo).

motivaci – když teď budeš pracovat, až zazvoní minutka, můžeš se věnovat svému stereotypnímu zájmu (točit si koly u auta, pozorovat prach, třepat prsty...). Toto uděláš, následuje odměna (materiální, sociální...)

Jeho provokativní chování a vyjadřování není schválnost!

Musím si o PAS něco přečíst, jinak neporozumím.

Projevy žáka ve škole

- Někdy nesplnění požadavku neznamena neposlušnost, ale doslovné chápání, nepochopení, neschopnost přenést význam. Existují různé způsoby komunikace.
- **Mimika, Oční kontakt, Gesta a znaky, Slovo a věta, Vizualizace**

<https://www.jmenovky.cz/eshop-kategorie-obrazkove-piktogramy-6.html?gclid=EAiaIQobChMInYGygKTr3QIVoueaCh371gJPEAAAYASAAEgItv D BwE>

Gogole, zadat Piktogramy, kliknout na Obrázky

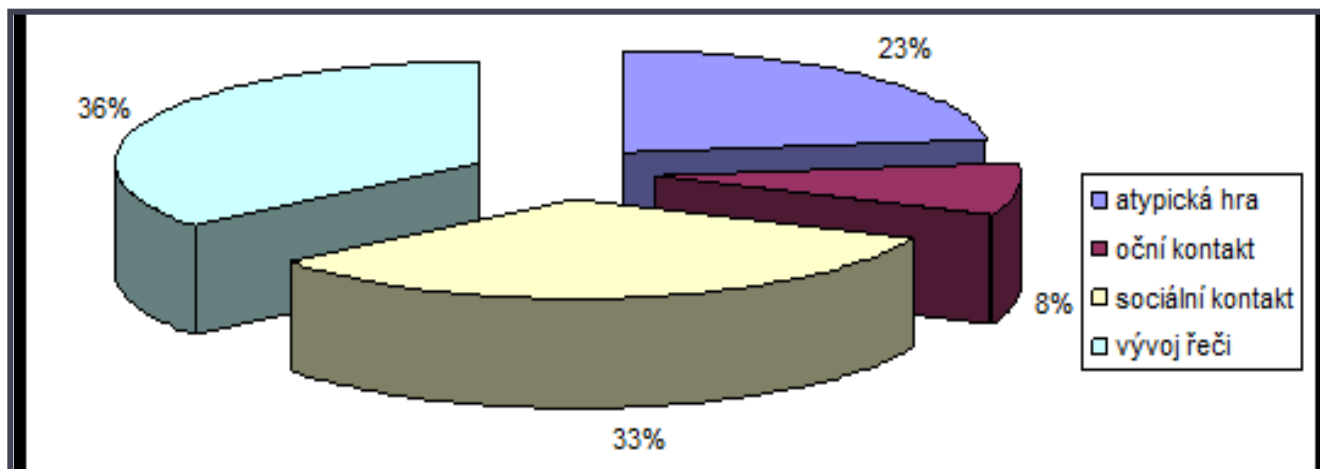
<https://www.autismus-a-my.cz/laminovane-vyukove-pomucky/komunikacni-karticky-piktogramy--ovoce-a-zelenina--30-ks/>

- Různá sdělení různým způsobem mohou být také odlišně chápána jednotlivci.

Jak poznám dítě s PAS ve škole?

- Zvláštní dítě se zvláštními projevy a zálibami.
- Hyperaktivní nebo hypoaktivní.
- Může mít také ADHD.
- Nezapadá do kolektivu, samotářské.
- Postižení intelektu nebo nadprůměrné IQ, ale nevyrovnané v jednotlivých předmětech (v matematice Einstein, ale nechápe ironii a sociální situace).
- Změny percepce – hypersenzitivita u čichu, chuti, hluku.
- Nepochopení humoru, narážek.
- Poruchy afektivní sféry – plačtivost, agrese.
- Impulsivita.
- Sebepoškozování – při pocitu nejistoty, vykolejení.
- Stravovací problémy – vybíravost v jídle.
- Změny spánkového rytmu. Epilepsie.

Projevy PAS n=192

- *Objevovaly se podivnosti ve hře, opakování, problémy s jídlem, nedostatečná komunikace ve věku 1,5–2 roky, od narození se objevovala vyděšená, později i agresivní a obranná reakce na smích, vyhledávání úzkých prostor.*
- *První úvahy o možném autismu přišly již v půl roce. Objevovalo se opoždění ve vývoji, ale také si vystačil sám, nevyhledával oční kontakt, málo používal hračky, nebroukal, nechtěl dudlík.*

Projevy chlapce s PAS v 5. třídě základní školy, 12 let (Bazalová, 2017)

- *Chlapec má potíže v navazování sociálních vztahů, v oblasti emocí (nesdílí radost, své zájmy), s očním kontaktem, chová se stejně k předmětům a k lidem, odmítá fyzický kontakt, preferuje činnost o samotě. Působí dojmem, že nevnímá okolí a žije ve vlastním světě, nereaguje na jméno. Slovně i fyzicky napadá spolužáky, objevují se afekty, vykřikuje ve vyučování.*

- Vyučování probíhá většinou za přítomnosti asistenta pedagoga
- Rodiče spolužáků hrají svoji roli při inkluzi, jak ukazují zkušenosti z praxe
- Zvládnou školní prostředí je pro žáky s AS obtížné
- Inkluze žáků s AS na druhý stupeň ZŠ je považována za komplikovanější než na první stupeň
- Na prvním stupni nedochází ke střídání pedagogů
- Není tam kladen takový důraz na osvojení si akademických dovedností
- Potíže činí jak probírané učivo, tak zejména **sociální situace** (interakce se spolužáky, pedagogy, asistenty pedagoga, nepedagogickými pracovníky)

- Žáci s AS dosahují **rozdílných výsledků v jednotlivých předmětech**, někdy i v jednom předmětu se může jejich výkon lišit dle jejich aktuálního rozpoložení.
- Intelektové schopnosti převyšují sociální a verbální, což pro neznalého pedagoga může být matoucí.
- **Příklad:**
neschopnost najít třídu – žák s AS v ZŠ chodí pozdě do hodin, protože bloudí

Rozvoj sociálních dovedností a komunikace žáka s PAS a role asistentky pedagoga (Bazalová, 2014)

- Pracuji v ZŠ jako asistentka pedagoga ve 4. třídě. Starám se o 11 chlapce s atypickým autismem, lehká forma, sociální chování zvláštní.
- Pomáhám mu v hodinách a také o přestávkách, monitoruji situaci ve třídě a v krizových situacích zasahuji.
- Chlapec se většinou drží stranou ostatních dětí. Pokud je kontaktuje, je to nepřiměřené. Často rychlou chůzí obchází třídu kolem dokola, a když chce navázat kontakt, spolužáka postrčí, osahává, gestikuluje rukama před obličejem, nakloní se těsně k obličejí druhého a promluví. Nežřídka to u ostatních dětí vyvolá negativní reakci, vůči chlapci se ohradí. V takových situacích se snažím chlapce dotekem zastavit. Ukazuji a vysvětluji mu, co je to osobní prostor, jak jej nenarušovat, jak se ostatní cítí a proč to v nich vyvolává špatné pocity a nechtějí pokračovat v komunikaci. Snažím se, aby situaci zopakoval správně.
- Často se zapojují do hovorů, které vede se spolužáky. Dokáže mluvit pouze o tom, co ho zajímá. Někdy je těžké pochopit jeho myšlenky. Dělam tedy takový most mezi chlapcem a dětmi. Kladu otázky a snažím se pochopit a přeložit nebo navést děti (někdy i pedagogy), co tím chtěl říct. Děti s ním často nemají trpělivost, ale když jsem přítomna, dokážou ho vyslechnout, hovor rozvést a vést dialog.
- Chlapec vnímá, že je jiný než ostatní děti. Občas má pocit, že s ním nikdo nekamarádí, že ho děti nemají rády. Zlobí se na všechny kolem, obviňuje některé spolužáky, že za to mohou. Je velice těžké ho z této nálady vytrhnout. Snažím se mu naslouchat, vyjmenovávám, co všechno se mu povedlo, a připomínám pěkné chvíle se spolužáky. Když to nepomáhá, zavedu řeč na některou oblíbenou pohádku, film nebo pořad. Povídáme si o tom, a pokud to je možné, zapojím do hovoru někoho z kolektivu. Chlapec se poté většinou uklidní a cítí se lépe.
- Od začátku školní docházky se jeho komunikační projev hodně zlepšil. Jeho reakce jsou méně agresivní a více předvídatelné. Dokáže se lépe ovládat a vyhodnocovat situaci.

Nedostatečná komplexní podpora rodin

- V republice chybí komplexní podpora rodin dětí s postižením, díky které by rodiče získali metodické vedení, psychologickou podporu, informace o vhodné intervenci a naučili se čelit útokům nebo nepříjemným pohledům z okolí.
- Důsledky bývají různé, například nedostatečný rozvoj dítěte díky neznalosti intervencí, rezignace na výchovu, rozpad rodiny, trvalý stres a přetížení, přehnaně ochranná péče a sebeobětování se, extrémem pak může být až týrání dítěte s postižením.
- Poradenské služby v rezortu školství zajišťují servis dětem a rodinám po dobu školní docházky, před tím je podpora řešena službami rané péče fungujících v rámci neziskového sektoru. Střediska rané péče se ale ve většině případů nesespecializují čistě na mentální postižení nebo PAS a také jich není dostatek.

INTERNETOVÉ OBCHODY S POMŮCKAMI PRO DĚTI S PAS

- **Veronika Pelánová:** www.apomucky.cz
- **Monika Rejsková:** <http://autismus-a-my.cz/>
- **Ingrid Peníšková:** www.ucimeseradi.cz

Neziskové organizace

- Apla, Nautis, Paspoint, Jan-Olomouc, Za sklem, Děti úplňku...

Literatura

- Bazalová, B. (2017). Autismus v edukační praxi. Portál. *V knize množství odkazů na další literaturu, filmy, reportáže!*
- Thorová, K. (2016). Poruchy autistického spektra. Portál.